

TARTIŞMA METİNLERİNDE DİLBİLGİSEL BAĞLAŞIKLIK KULLANIMI

USE OF GRAMMATICAL COHESION IN ARGUMENTATIVE ESSAYS

Bilge ÖZTÜRK

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi,
Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
bilgeturkkan@gmail.com

Öz

Dilbilgisel bağlaşıklık, metin, sözcük, sözcük öbekleri ve tümceler arasında oluşturulan dilbilgisel bağlar ile düşünceler arası ilişkiler sağlayan en temel araçtır ve dilsel düzlemde gönderim, bağıntı ögeleri, değiştirim ve eksilti yoluyla gerçekleştirilir. Dilbilgisel bağlaşıklık öğelerinin metni düzenleme ve sürekliliği sağlama işlevi göz önünde bulundurulduğunda okuyucu/dinleyiciyi ikna etme amacıyla oluşturulan tartışma metinlerinde sıklıkla kullanılmaları beklenmektedir. Bu savdan hareketle çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin oluşturdukları tartışma metinlerinde var olan dilbilgisel bağlaşıklık öğelerinden en çok hangilerinin yeğlendiklerini saptayarak elde edilen sıklık değerlerinden hareketle bunları tartışma metinlerinin özelliklerine göre değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın veritabanı olarak Kocaeli Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde okuyan 1. sınıf öğrencilerinin 2016-2017 bahar dönemi Retorik dersi final sınavı kapsamında oluşturdukları Türkçe yazılmış tartışma metinleri alınmıştır. Metinler yazarın konuya ilişkin tezini sunduğu giriş, tezini desteklemek amacıyla gerekçelerini verdiği ve karşı savı çürüttüğü gelişme ve sonucun özetlendiği sonuç bölümü olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Metinlerdeki dilbilgisel bağlaşıklık öğeleri Alarcon ve Morales'in çalışmasından yola çıkılarak Halliday ve Hasan'ın Dilbilgisel Bağlaşıklık Modeli Çerçevesinde çözümlenmiş ve araştırma sorularına yanıt aranmıştır. Sonuç olarak, incelenen metinlerde en sıklıkla kullanılan öğelerin gönderim ve bağıntı ögeleri iken; en az sıklıkla yeğlenen öğelerin değiştirim ögeleri olduğu görülmüştür. Ayrıca elde edilen bulguların çalışmamızın çıkış noktasını oluşturan Alarcon ve Morales'in çalışmasıyla ve tartışma metinlerinin temel yapısıyla uyumlu olduğu söylenebilir.

Abstract

Grammatical cohesion is the basic means of establishing connection between texts, words, word groups, phrases and sentences as well as ideas. Linguistically, grammatical cohesion can be possible through reference, conjunctions, substitution and ellipsis. Taking into consideration their function of textual arrangement and of providing continuity, grammatical cohesion elements are expected to take place in argumentative texts aiming to convince readers/listeners. Stemming from this assumption, this study aims to find out which one of the grammatical cohesion devices are used most in argumentative texts written by university students and to evaluate the frequency of the usage of these elements in due consideration of the characteristics of the argumentative text. Argumentative essays written in Turkish in 2016-2017 spring semester by the freshman students of English Language and Literature Department of Kocaeli University form the database of this study. The essays examined are made up of 5 sections; introduction wherein the argument is set forth; 3 development paragraphs wherein the students are expected to refute counterthesis and provide supports of their thesis under three controlling ideas, and a conclusion summarizing their thesis. Led by the studies of Alarcon and Morales, and by making use of the Grammatical Cohesion Model of Halliday and Hasan, the grammatical cohesion devices are analysed and answers for the research questions are sought for. In conclusion, it is observed that the reference and conjunctions are the most frequently used elements while the substitution elements are used with the lowest frequency. It is also concluded that the findings of this study is conformant to the essence of Alarcon and Morales' studies and to the principal characteristics of argumentative texts.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 5 Şubat 2018
Kabul edildiği tarih: 5 Haziran 2018
Yayınlanma tarihi: 27 Haziran 2018

Article Info

Date submitted: 5 February 2018
Date accepted: 5 June 2018
Date published: 27 June 2018

Anahtar sözcükler

Metinsellik; Bağlaşıklık; Dilbilgisel Bağlaşıklık; Tartışma Metinleri

Keywords

Textuality; Cohesion; Grammatical Cohesion; Argumentative Essays

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2018.58.1.54

1. Giriş

Metin, “uzunluğu ne olursa olsun yazılı ya da sözlü bir bütün oluşturan anlamsal bir birim”dir (Halliday ve Hasan 1-2). Bir metni metin yapan özellikler metinsellik ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu ölçütlerden metin-merkezli olan *bağlaşıklık* ve *bağdaşıklık*, bir metni bağlantılı bir bütün yapan temel ölçütler olarak kabul edilmektedir (De Beaugrande ve Dressler). Bu çalışmada temel alınan *bağlaşıklık*, metin tümceleri arasındaki bağı sağlayan dilbilgisel ve sözcüksel

bağıntıdır. Metni oluşturan sözcük, sözcük öbeği ve tümcelerin anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde birbirlerine bağlanması olarak da tanımlanan *bağlaşıklık*, kendi içinde *sözlüksel* ve *dilbilgisel* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. *Sözlüksel bağlaşıklık*, metin tümcelerinde aynı ögenin tekrarı ve anlamsal olarak ilişkili ögelerin kullanımıyla sağlanan metin bağlarını içerir ve çağrışımsal gönderimlerle kurulur. Buna karşın *dilbilgisel bağlaşıklık*, metindeki öbekler ve tümceler arasında kurulan dilbilgisel bağıntılarla sağlanır. *Gönderim*, *değiştirim*, *eksilti* ve *bağıntı ögeleri* olmak üzere dört başlık altında incelenen dilbilgisel bağlaşıklık, metin oluşturma ve anlamlandırma sürecinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Halliday ve Hasan; Halliday ve Matthiessen), çünkü tümcelerdeki sözcükleri ve metin bölümlerini bağlantılandırarak metinde anlam ve bütünlük yaratmaya katkı sağlar; dolayısıyla da okuyucuların yazarın iletmeye çalıştığı anlamı çıkarsaması kolaylaşır. O halde, iyi oluşturulmuş bir metinde söz konusu bağlaşıklık ögelerinin bulunması gerektiği söylenebilir. Buradan hareketle, bağlaşıklık ögelerinin sıklıkla kullanımını gerektiren metinlerin başında *tartışma metinleri* gelmektedir. Tartışma metinlerini oluştururken yazar kendi *savını gerekçelerle* desteklerken *karşı savı* da uygun bir dille çürütür. Bu metin türünde asıl amaç, hedef kitleyi ortaya konulan *savın* geçerliliğine ve doğruluğuna ikna etmektir. Bunu yaparken metnin bölümlerinde sunulan *tez*, *argüman* ve *sonuç* birimlerinin ve bu birimleri desteklemek için sunulan *gerekçelerin* birbirleriyle tutarlı ve ilişkili olması gerekir. Bu süreçte kullanılan bağlaşıklık ögeleri, bir sözcük öbeğini diğerine ya da bir tümceyi bir diğerine bağlama işlevi gördüğünden, metni oluşturan bölümler de metin de bütüncül ve bağlaşık olacaktır (Kenworthy).

Bu bilgiler ışığında çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin oluşturdukları tartışma metinlerinde var olan dilbilgisel bağlaşıklık ögelerinin kullanım sıklıklarını saptamak ve bu ögelerden en çok hangilerinin yeğlendiklerini ve kendi aralarındaki sıklık değerlerini ortaya koyarak bunları tartışma metinlerinin özelliklerine göre değerlendirmektir. Bu amaçla çalışmanın araştırma soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- 1) Çalışmanın veri tabanını oluşturan tartışma metinlerinde kullanılan dilbilgisel bağlaşıklık ögeleri nelerdir/hangileridir ve ne sıklıkla kullanılmıştır?
- 2) Yeğlenen dilbilgisel bağlaşıklık ögeleri ve bunların kullanım sıklıkları, alanyazında tanımlanan tartışma metni özellikleriyle ve çıkış noktamızı oluşturan Alarcon ve Morales'in çalışmasıyla uyum göstermekte midir?"

1.1. Metinsellik ve Bağlaşıklık

Metin kavramı, kendisini oluşturan tümce dizilerinin birbirlerine bağdaşıklık ve bağlaşıklık ölçütleriyle bağlanarak bir anlam bütünü oluşturmasıyla meydana gelen, belli bir amaç doğrultusunda üretilmiş, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlı yazılı ya da sözlü bir “dilsel ürün” olarak tanımlanabilir (Onursal 121). Aksan’a göre *metin*, “iletişim sırasında gerçekleşen bir sözce ya da dil dışı etkenlerle bağlantılı sözceler bütünü”dür (149). Metni, “belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen dil dizgesi” biçiminde tanımlayan Günay, bildirişim işlevi olmayan yazılı veya sözlü bir belgenin *metin* olamayacağını belirtmektedir (44). Söz konusu bildirişim işlevinin gerçekleşmesi için de metnin, bazı özellikleri taşıması gerekir. İşte bu özelliklere gönderimde bulunan *metinsellik* kavramı, “bir şeyin sadece rastgele tümcelerin bir araya gelmesi değil, bir *metin* olduğu hissini vermesi” biçiminde tanımlanmaktadır (McCarthy 35). Halliday ve Hasan ise, *metinsellik* kavramını “metin olma özelliği” biçiminde açıklamıştır; yani bir metnin *metinselliği* vardır ve bu özelliği onu *metin* olmayan şeylerden ayırır; zaten *metin*de yer alan dilsel özellikler onun bütünlüğüne katkı sağladığından bu, *metne* *metinsellik* özelliği kazandırır (2). Bu noktada bir metnin anlamlı bir bütün oluşturabilmesi yani *metinsellik* koşullarını yerine getirebilmesi için De Beaugrande ve Dressler yedi temel ölçüt belirlemişlerdir. Bunlar i) *bağlaşıklık* ii) *bağdaşıklık* iii) *amaçlılık* iv) *bilgisellik* v) *durumsallık* vi) *kabuledilebilirlik* vii) *metinlerarasılıktır*.

Halliday ve Hasan, bağlaşıklığı anlamsal bir kavram olarak ele alarak bu kavramı iki başlık altında incelemişlerdir (4): 1) sözlüksel bağlaşıklık 2) dilbilgisel bağlaşıklık (6). Bu çalışmada tartışma metinlerinin bağlaşıklık kurgusunun saptanmasında burada sözü edilen açıklamalardan yola çıkarak tümcelerarası’ndaki birim ya da birimlerin sadece sözlükdilbilgisel düzlemde birbirleriyle kurdukları *gönderim*, *değiştirim*, *eksilti* ve *bağıntı* ilişkileri yani *dilbilgisel bağlaşıklık* çözümlenmektedir.

1.1.1. Dilbilgisel Bağlaşıklık

Bir metnin bir bütün olarak değerlendirilebilmesi için, *metin* aracılığıyla ifade edilecek düşüncenin dilbilgisel ögeler ile uyumlu olması gerekmektedir. *Metin*, sözcük, sözcük öbekleri ve tümceler arasında oluşturulan dilbilgisel bağlar ile düşünceler arası ilişkiler sağlanarak bağlaşıklık kılınır (Dilidüzgün 58). Söz konusu ilişkileri sağlayan en temel araç ise, dilbilgisel bağlaşıklıktır. Halliday ve Hasan ve

Halliday ve Matthiessen dilbilgisel bağlaşıklığı dört alt ulama ayırmıştır: 1) *Gönderim* 2) *Değiştirim* 3) *Eksilti* 4) *Bağıntı Ögeleri*.

1. *Gönderim*: Dilbilgisel bağlaşıklığı sağlayan en önemli özelliktir. Halliday ve Hasan, her dilde gönderim özelliğine sahip belli ögelerin olduğunu ifade etmektedirler. Bunlar anlamsal olarak tek başlarına yorumlanmak yerine, kendi yorumları için bir başka ögeye gönderimde bulunur. Gönderim ögeleri metin dışı dünyada yer alıyorsa dış gönderim, metin içinde yer alıyorsa iç gönderim; iç gönderimler ise, gönderim ögesinin kendinden önceki ya da sonraki bir ögeye gönderimde bulunmasına göre artgönderim ya da öngönderim biçiminde adlandırılırlar.

Artgönderim, iki dilsel öge arasındaki ilişkiyi açıklamakta kullanılır. Yorumlanması bir diğerine bağlı olan ögeye artgönderim, diğerine ise, öncül adı verilmiştir (Huang 1). Artgönderim, gönderimsel olarak bağımlı olan ifadedir, ancak artgönderim öncülüne gönderimde bulunmaz, öncülünün gönderimde bulunduğu “şey”e gönderimde bulunur, çünkü Cornish’e göre, artgönderimin öncülü her zaman söylem içinde dilsel olarak açıkça ifade edilmeyebilir (633). Örnek (1)’i inceleyelim:

1) Three blind mice. Three blind mice. See how *they* run! See how *they* run!

‘Üç kör fare. Üç kör fare. Bak *onlar* nasıl koşuyorlar! Bak *onlar* nasıl koşuyorlar! (Halliday ve Hasan 31).

Yukarıdaki örnekte, tam AÖ biçiminde kodlanmış ‘fare’ye bir sonraki tümcede *onlar* kişi adılı aracılığıyla gönderimde bulunulmaktadır. Bu adılı anlamlandırmak için bir önceki tümcedeki verili bilgiye gereksinim duyarız. Dolayısıyla *onlar* adılı öncülü olan *fare* AÖ ile artgönderim ilişkisi içindedir.

Öngönderimde ise, metinde örtük bir biçimde öngönderimsel olarak ifade edilen bir durum, kavram veya nesne, ileriye doğru bir bağlantı kurmak amacıyla daha sonra açıkça belirtilir:

2) I would never have believed *it*. They’ve accepted *the whole scheme*.

Buna asla inanmazdım. (Onlar) *tüm tasarımı* kabul ettiler. (Halliday ve Hasan 56).

Örnek (2)’de, ilk tümcede *bu* gösterim adılıyla örtük olarak belirtilen öge, ikinci tümcede *tüm tasarımı* biçiminde açıkça ifade edilmektedir. Yani, *bu* adılının ilişki kurduğu AÖ ikinci bölümde sunulmuştur. Bu durum bir öngönderim örneğidir. Bir

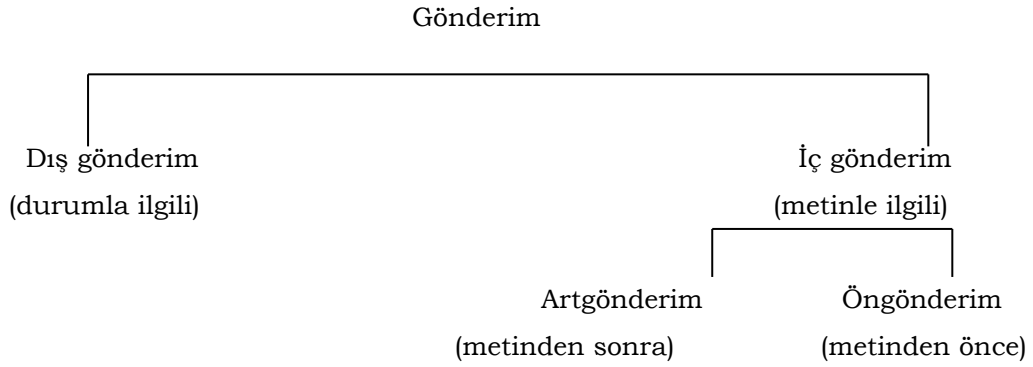
diğer gönderim türü olan dış gönderim, “okuyucuyu metnin dışına; yazar ve okuyucu tarafından paylaşıldığı varsayılan ortak dünyaya yönlendirir” (McCarthy 41):

3) ...*that* must have cost a lot of money.

...*şu* çok para tutmuş olmalı.

Örnek (3)'te *şu* gösterim adlı dış dünyadaki bir varlığa gönderimde bulunur, dolayısıyla okuyucu tümcenin anlamını çıkarsamak için durumsal bağlama gereksinim duyar. Şimdi buraya kadar örneklendirdiğimiz gönderim türlerini bir çizge üzerinde gösterelim:

Çizge1. Gönderim Ögeleri Sınıflaması (Halliday ve Hasan 33'ten alınmıştır.)

Çizge (1)'de sergilendiği gibi, gönderim ögeleri metin içerisinde 1) *kişi gönderimleri* 2) *gösterim gönderimleri* 3) *karşılaştırma gönderimleri* kullanılarak gerçekleştirilebilmektedir. Bunlardan öncelikle kişi gönderimleri, kişi adları, iyelik sıfatları ve iyelik adlarıyla ifade edilir:

Çizelge 1. Kişi Gönderimleri

Kişi Gönderimi İnceleme Ulamları Kişi Ulamı (Dilsel Göstergeleri)	Anlam Ulamı	Dilbilgisel İşlev	Dilbilgisel Ulam
ben-bana-sen-sana- biz- bize-o-ona- onlar- onlara	varoluşsal	baş	ad/adıl
benim-benimki- senin-seninki- bizim-bizimki-onun- onunki-onların- onları	iyelik	niteleyici	belirleyici

Çizelge (1)'de de görüldüğü gibi, kişi gönderimleri *anlam ulamı*, *dilbilgisel işlev*, *dilbilgisel ulamlar* altında incelenir. Anlam ulamı, *varoluşsal* ve *iyelik* bildiren ögeler olmak üzere ikiye ayrılırken, dilbilgisel işlev *baş* ve *niteleyici* olarak ayrılmıştır. Dilbilgisel ulam ise *ad*, *adıl* veya *belirleyici* oluşlarına göre farklılaşmaktadır. Bu noktada Halliday ve Hasan, *nesne* ulamı açarak 'o' adını bu gönderim türü altına yerleştirmekte, 'birisi' adını ise genelleştirilmiş kişi olarak ele almaktadır; ancak her iki adıl da kodlandıkları bağlam içerisinde [+insan] ve [-insan] içerikli gönderimlere sahip olabilirler (50). Bu nedenle yaptığımız ön çalışmadan elde ettiğimiz sonuçlara dayanarak, 'o' adlı gösterim gönderimleri/yansız ulamı altında; 'birisi' ise değiştirim ögesi olarak işaretlenmediğinde, (genelleştirilmiş) kişi ulamı altında çözümlenmiştir. Ayrıca araştırmacılar kişi ulamı altında sergilenen dilsel göstergelerin konuşma rollerini (örn. bir başkasıyla veya başkalarıyla, konuşmacı ve diğer kişiler) temsil ettiklerini, yani bu ögelerin konuşana ve dinleyene gönderimde bulunuyorlarsa dışsal olduklarını, bu yüzden de *ben*, *sen* ve *biz* (sen ve ben anlamında) adlarının artgönderim bildiren öge olamayacaklarını, sadece karşılıklı konuşmalarda artgönderim bildiren sözcükler olarak değerlendirilebileceklerini savunmaktadırlar. Bu görüşe bağlı kalınarak bu çalışmada da konuşma rollerini kodlayan bu ögeler dışgönderim olarak çözümlenmiştir. Şimdi ikinci gönderim türü olan gösterim gönderimlerini ve türlerini bir çizelge üzerinde sergileyelim:

Çizelge 2. Gösterim Gönderimleri

		Anlam Ulamı		
		Seçici		Seçici Olmayan
Dilbilgisel İşlev	Dilbilgisel Ulam	Niteleyici Baş	Eklenti	Niteleyici
		Belirleyici	Belirteç	Belirleyici
Mesafe Ulamı	Yakın	<i>bu -bunlar</i>	<i>Burada (şimdi)</i>	-(y)I
	Uzak	<i>şu-şunlar</i>	<i>orada(o zaman)</i>	
	Yansız	<i>o-onlar</i>		

Çizelge (2)'de kişi gönderimlerinde olduğu gibi, gösterim ögeleri de anlam ulamı (seçici, seçici olmayan), dilbilgisel işlev (niteleyici, eklenti) ve dilbilgisel ulam(belirleyici, belirteç) açısından farklılaşırlar. Bunlara ek olarak *mesafe* altında ayrımlanan yakınlık- uzaklık-yansızlık da ölçüt olarak kullanılır. Burada seçici olmayan öge olarak sınıflandırılan belirli tanımlık *the*, Türkçede belirtme durumu ekiyle ifade edilmektedir. Belirli tanımlık, kendi içinde bir içerik taşımadığından, tek başına bir gönderim yapamaz; dolayısıyla da metinde başka bir ögeye bağlıdır. Ayrıca içinde yer aldığı tümce ile gönderimde bulunduğu şey arasında bağlaşıklık ilişkisi kurarak belirlilik ve özgüllük anlamı yaratır (Göksel ve Kerslake 323). Bu birim ilkin bir gösterici olarak değerlendirilemeyebilir; ancak Halliday ve Matthiessen'in da vurguladığı gibi, *the* tanımlığı ile düzgülenen bir adın ortak bilgi paylaşımını işaret ettiği yani gösterdiği bilgisi mutlaklıdır. Bu nedenle çalışmada Türkçe belirtme durumu ile ifade edilen adlar, gösterim gönderimlerinin bir parçası kabul edilerek çözümlenmiştir. Gönderim ögelerine ilişkin son tür, karşılaştırma gönderimleridir:

Çizelge 3. Karşılaştırma Gönderimleri (KG)

KG İnceleme Ulamları	KG Türleri	Dilbilgisel İşlev	Dilbilgisel Ulam	Dilbilgisel İşlev	Dilbilgisel Ulam
		Niteleyici: Gösterici/ Tamlayan	Sıfat	Alt niteleyici/ Eklenti	Belirteç
Genel	Özdeşlik-Benzerlik	aynı, özdeş, eşit, benzer		benzer şekilde/biçimde, aynı şekilde/biçimde, böyle bunun gibi	
	Farklılık	diğer, farklı, başka		farklı şekilde/biçimde, aksi taktirde	
	Özel	daha iyi, daha çok (kıyaslama sıfatları ve niceleyicileri)		o kadar, öyle, daha çok, daha az, eşit derecede	

Çizelge (3)'te, anlam ulamının bulunmadığı; dilbilgisel işlev ve dilbilgisel ulamın belirleyici rol oynadığı gönderimler verilmiştir. Buna ek olarak, gönderimler sınıflandırılırken genellik (özdeşlik, benzerlik, farklılık) ve özellik temel alınmıştır.

2. *Değiştirim*: Önceden kullanılmış sözcük ya da ifadelerin başka bir sözcükle karşılanmasıdır; yani bir öge yerine bir başkasının kullanılmasıdır. Değiştirim, dilbilgisel ögeler (sözcükler, sözcük öbekleri) arasındaki, dolayısıyla da metindeki bir ilişkidir ve ad, eylem veya tümce düzleminde gerçekleşir. Sözelimi (4a)'da *birini* adlı *baltam* AÖ'nün yerini almıştır. Burada ada dayalı bir değiştirim söz konusudur. Örnek (4b)'de ise, *yap-* eylemi *besle-* eyleminin yerini almıştır; dolayısıyla burada da eyleme dayalı bir değiştirim söz konusudur. Örnek (4c)'de ise, tümceye dayalı değiştirim *öyle* ile gerçekleştirilmiştir.

4) a. *My axe is too blunt. I must get a sharper one.*

Benim baltam çok kör. Daha keskin birini almalıyım.

b. *Did anybody feed the cat? Somebody did.*

Herhangi biri kediyi besledi mi? Birisi yaptı!

c. *Is there going to be an earthquake? It says so.*

Deprem olacak mı? Öyle söylüyor.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, Türkçede ad ulamına dayalı değiştirim, 'biri, birileri, aynısı' gibi adlarla, eyleme dayalı değiştirim *yap-* eylemi ile, tümceye dayalı değiştirim ise 'öyle, böyle ve değil' gibi dilsel birimlerin kullanımıyla ifade edilebilir (Uzun 63).

3. *Eksilti*: Bir tümcede herhangi bir ögenin, bir anlam kaybına yol açmayacak biçimde düşürülmesi olarak ifade edilebilir. Halliday ve Hasan eksiltiyi, "*metinde söylenmediği halde anlaşılan şeydir*" biçiminde tanımlamaktadır (142). De Beaugrande ve Dressler ise, eksiltinin metnin yoğunluğuna ve etkili anlatımına katkıda bulunduğunu savlamaktadır (66-67). Eksiltide, bütün yapı eksilteli olandan önce gelir ve eksilti, yapısal olarak gerekli olan bir birimin söylenmeden bırakıldığı anda ortaya çıkarak söylenmeyen birimle ilgili bir eksiklik duygusu yaratır. Eksiltinin olduğu yerde bir önvarsayım vardır ve eksik bölümün anlaşılmasını ya da yorumlanmasını sağlayacak öge, eksiltinin kodlandığı yapıda bulunmaktadır (Halliday ve Hasan 142-144). Metinlerde eksilti özne, yüklem, nesne, dolaylı nesne, tamlayan vb. ögelerin silinmesiyle oluşturulur. Örnek (5a)'da bir ad(ıl) eksiltisi; (5b)'de eylem; (5c)'de ise, bir tümce eksiltisi gözlemlenmektedir.

5) a. They do not like it, yet (they) said nothing.

Onlar bunu sevmez, ama Ø bir şey demediler.

b. Have you been swimming? Yes, I have.

Yüzüyor musun? Evet Ø

c. Who was playing the piano? John was.

Piyanoyu kim çalıyordu? John Ø

Eksilti ve Değiş-tirim arasındaki ilişki oldukça yakın bir ilişkidir. Öyle ki, Halliday ve Hasan eksiltiyi “sıfırlı değiştirim” biçiminde tanımlanmaktadırlar (142). Değiştirimde, dilsel öge çıkarılıp yerine başka bir dilsel öge getirilirken; eksiltide dilsel öge çıkarılır ve yerine hiçbir öge getirilmez. Değiştirim gibi eksilti de, ad düzeyinde, eylem düzeyinde ve tümce düzeyinde gerçekleşebilir. Kennedy, “eksiltinin bir AÖ’nün, bir EÖ’nün ya da bir tümcenin silinmesi ya da bu birimlerin yokluğunda bile sözkonusu yapının anlaşılması süreci olduğunu” ifade etmektedir (324).

3.Bağıntı Ögeleri: Metin, tümcelerin basit bir sıralanışından çok, birbirleriyle ilişkili tümcelere oluşturulmuş bağdaşık bir yapıdır. Birden çok tümcenin sözdizim ve anlam boyutundaki ilişkileri sonucunda ortaya çıkan metinlerde bağıntı, çeşitli dilbilgisel ögeler ve olaylar arasında kurulan anlamsal bağlantılarla sağlanır. Bağıntı ögeleri, yer aldıkları tümce ve metnin çeşitli bölümleri arasında biçimsel ve anlamsal bağlantılar kurmaya yararlar ve bunlar aracılığıyla tümceler arasında konu ve anlatım bütünlüğü sağlanır. De Beaugrande ve Dressler’e göre bağıntı ögeleri, metindeki olaylar ya da durumlar arasındaki ilişkiye işareten eden, geleneksel dilbilgisinde ‘bağlaç’ olarak anılan, belirgin bir düzendir (71). Bu ögeler kendi başlarına değil, özel anlamları gereği bağlaşıklık ögesidir ve metinde başka kurucuların varlığını önvarsayan bazı anlamlar yüklenirler. Bağıntı ögelerinin işlevleri, iki farklı tümceyi, bağlama, karşılaştırma, neden ve zaman bildirme yoluyla ilişkilendirmektir; dolayısıyla bu ögeler metnin bağlaşıklığına büyük ölçüde katkı sağlarlar. Halliday ve Hasan, bağıntı ögelerini önce (i) ekleyiciler (ve) (ii) çeliştiriciler (ama, ancak) (iii) nedenleyiciler (bu yüzden) ve (iv) zamansal ögeler (önce, sonra) olmak üzere dört başlıkta ele almışlar (241-243) ancak Halliday ve Matthiessen çalışmalarında bu ulamları yeniden sınıflandırmışlar; ayrıntılandırma, genişletme ve güçlendirme temel türlerini belirlemişlerdir. Buna göre, ayrıntılandırma, eşleme ve açıklama; genişletme türü ekleme ve değişim; güçlendirme ise, zamansal, tutum, neden-koşulsal ve durum olarak alt türlerine

ayrılmıştır. Aşağıdaki Çizelge (4)'te bu temel türler, alt türleri ve bu türlere ait dilsel öğelerle birlikte verilmiştir¹:

Çizelge 4. Bağını Öğeleri (Halliday ve Matthiessen 613'ten alınmıştır)

Temel türler	Alt türler	Dilbilgisel Öğeler
Ayrıntılandırma	Eşleme	bir başka deyişle, yani, demek istediğim, diğer bir deyişle, örneğin, örnek vermek gerekirse...
	Açıklama	daha doğrusu, hiç değilse, her durumda, kısaca, toparlarsak, sonuç olarak, özetle, aslında, doğrusunu söylemek gerekirse, gerçekten, özellikle, tekrarlırsak, söylediğim gibi...
Genişletme	Ekleme	ve, hem de, dahası, buna ek olarak, ne, ne...de, fakat, diğer bir deyişle, buna karşın/rağmen, yine de...
	Değişim	tam tersine, bunun yerine, bundan farklı olarak, bunun dışında...
Güçlendirici	Zamansal	ardından, sonra, daha sonra, aynı zamanda, tam o sırada, şimdiye kadar, bundan önce, son olarak, sonunda, ilk olarak, ikinci olarak, şimdi...
	Tutum	benzer olarak, bunun gibi, böylelikle, dolayısıyla, bu yolla, bu sayede...
	Nedensel-koşulsal	bu yüzden, bu durumda, bu sebeple, bundan dolayı, bunun sonucu olarak, bunun için, -den ötürü, yüzünden, sonuç olarak, bu amaçla, yoksa, eğer değilse, bu şartlar altında, henüz, hala, yine de, oysaki, olmasına rağmen...
	Durum	buna gelince, bu bağlamda, burada,orada, diğer taraftan, öte yandan, başka yerde...

Şimdi Çizelgede sunulan bu temel ve alt-türlerin bazılarını Sancyk'ten alınan örnekler temelinde inceleyelim (53-55).

6) a.... It is money that can make us remain and not to worry about the studies of our children or about our pension. *What is more*, the financial means that we gain by our hard work enable us to realize

¹ Bağını öğelerinin temel tür ve alt türlerinin işlevleri için bkz. (Halliday ve Matthiessen 613).

our dreams such as holidays on tropical island or to purchase equipment needed for developing our hobbies.

...bizim devam etmemizi sağlayan ve çocuklarımızın çalışmalarıyla ya da emekliliğimizle ilgili endişelenmememizi sağlayan paradır. *Dahası*, sıkı çalışmamız sonucu kazandığımız mali olanaklar, tropik adalara tatiller ya da hobilerimizi geliştirmek için gerekli malzemeyi satın almak gibi hayallerimizi gerçekleştirmemizi sağlar.

b. ...The roles of employee and a boss are equal. *On the contrary*, in Eastern countries, even in Poland, the differences between a boss and employee are significant (genişletme-ekleme)

... Çalışan ve patronun rolleri eşittir. *Buna karşın*, Doğu ülkelerinde, Polonyada bile, bir patron ile çalışanı arasındaki farklılık önemlidir.

c. ...There are some advantages of building big shops in city centers. *First of all*, it is comfortable for people to have a shop near their house

...şehir merkezlerine büyük alışveriş mağazaları inşa etmenin bazı avantajları vardır. *İlk olarak*, insanların evlerinin yanında bir alışveriş mağazasının olması oldukça rahattır.

d. ...Nowadays, people like do shopping, especially, in the huge supermarkets. As the result, the expansion of building big shops is increasing all the time.

...Bugünlerde, insanlar alışveriş yapmaktan hoşlanıyor, özellikle büyük süpermarketlerde. *Sonuç olarak*, büyük mağazalar inşasının yayılması durmadan artıyor.

e. ...The young generation often becomes mentors for the old generation. *To illustrate*, the young people often teach the older people as far as technology, computers are concerned. (ayrıntılılandırma-eşleme)

... genç nesil sıklıkla eski nesil için akıl hocası oluyor. *Örneğin*, konu teknoloji, bilgisayarlar olunca genç insanlar genellikle yaşlılara öğretiyorlar.

f. ... *To sum up*, although it is hard to combine employment and studying, it has many beneficial effects since students learn many important skills and as a result of being independent, they have higher self-esteem.

...Özetlersek, istihdam ve ders çalışmayı birleştirmek ne kadar zor olsa da, bunun pek çok faydalı etkileri vardır. Çünkü öğrenciler pek çok önemli beceriyi öğreniyor ve bağımsız olmanın bir sonucu olarak da daha fazla özgüven sahibi oluyorlar.

Örnek (6a)'da genişletme-ekleme ulamının bir üyesi olan *dahası*, daha önce sunulan bilgiye yeni bir bilgi ekleyerek tümceler arasında fikir sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunur. (6b)'de *buna karşın* daha önce verilen bilgiye karşıt bir görüş sunarken kullanılmıştır. (6c)'de güçlendirme ulamının zamansal alt-türüne ait *ilk olarak* tümceler arası zamansal ilişkiyi kurgulamakta; (6d)'de ise, yine güçlendirme ulamının nedensel-koşulsal alt-türüne ait *sonuç olarak* ögesi ortaya konan soruna ilişkin çözüm önerirken ya da bir eylemin sonuçlarından söz ederken kullanılmıştır. (6e)'deki *örneğin*, ayrıntılandırma-eşleme ulamının dilsel bir göstergesidir ve Son örnekte ise, açıklama ulamının bir üyesi olan *özetlersek* daha önce sunulan bilgiyi toparlayıp yeniden sunma işlevi yüklenmiştir.

Buraya kadar çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan dilbilgisel bağlaşik kapsamında gönderim ögeleri, eksilti, değiştirim ve bağıntı ögeleri açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Dilbilgisel bağlaşiklık ögelerinin tartışma metinlerindeki görünümünü ve kullanım sıklıklarını belirlemeden önce bu çalışmanın veritabanını oluşturan tartışma metinlerinin özelliklerini inceleyelim.

1.2. Tartışma Metinleri

Alanyazında tartışma, akademik düzeyde temel yazma türü olarak kabul edilmektedir (Ho; Lee; Özhan). Özhan tartışmayı, “*dinleyicinin/okuyucunun bir önermenin doğruluğunu kabul etmesinin asıl niyet olduğu bir söylem modu olarak*” tanımlamaktadır. Bir yazma türü olarak tartışma, Can’a göre, “*yazarın tartışmasının konusu olan savlarına karşın yeterli gerekçe ve örnek sunarak okuyucuyu ikna etme sanatıdır*”. Tartışma metni ise, “*düşünceyi geliştirme yollarını kullanarak yazarın bir konu hakkında verileriyle beraber öne sürdüğü savını destekleyip karşı sav ve savları çürütmeye çalıştığı ve bunlarla konuyu sonuca bağladığı metin türüdür*”. Bu tanıma göre, tartışma metni yazma, özellikle bir konu hakkında düşüncelerini gerekçeleriyle ifade edebilme ve hedef kitleyi ikna edebilme yetisini gerektirir (Coşkun ve Tiryaki 103). Bu süreçte tartışma metninin doğru bir biçimde yapılandırılması önemli bir rol oynamaktadır. Axelrod ve Cooper’a göre, bir argümanın/görüşün düzenlenmesi, bir sav ortaya koymak, destekleyici gerekçeler ve kanıt sunmak ve karşıt argümanları/görüşleri ele almayı gerektirir. Sav, tartışma metninin temel bölümüdür. Yani, yazarın temsil ettiği görüştür ve tez

tümcesinde yer alır. Bir savın başarılı olması için, “açık, tartışılabilir ve uygun bir biçimde nitelendirilmiş” olması gerekir. Bu türden bir savı kurguladıktan sonra yazar, bu sava ilişkin nedenlerini/gerekçelerini ikna edici olmak amacıyla örnekler, gerçekler, istatistiksel bilgi ve uzman görüşlerinden faydalanarak ortaya koyar. Tartışma metnlerinin önemli bir bölümü de “okuyucuya olası itirazlara ilişkin bilgilendirme yaparak kendi argümanında bunların karşıt argümanla çürütüldüğü” bölümdür. (494-511). Tüm bu yapılanış yüzey metinde üç basamakla temsil edilir: *tez*, *argüman* ve *sonuç*. Her bir basamak belirli hamlelere göre düzenlenir ve bu hamleler dilbilgisel araçlarla ifade edilir. Tez basamağı, tartışılacak önermenin tanıtıldığı bölümdür. Argüman basamağı, teze ilişkin tartışmanın yürütüldüğü, gerekçelerin sunulduğu ve karşıt görüşün çürütüldüğü; sonuç basamağı ise, tezin geçerliliğinin doğrulandığı ve özetleme yapıldığı bölümdür.

Tartışma metnin sözü edilen bu bölümlerini oluştururken tümcelerarası ilişkileri kurgulamak oldukça önemlidir. İyi oluşturulmuş metinlerde bir önceki söylenenle bir sonraki arasında açıkça ilişkiler, yani bağlantılar olmalıdır. Dilbilgisel bağlaşıklık ögeleri olarak da tanımlanan bu bağlantılar (geçiş sözcükleri, işaretleyiciler, anahtar sözcükler vb.) sayesinde okuyucu, metindeki düşünce akışını kolaylıkla izleyerek metni kısa sürede anlamlandırabilir. Dolayısıyla metin oluşturma sürecinde ne kadar çok bağlaşıklık ögesi kullanılırsa, metnin bölümleri o kadar ilişkili olur; bu da özellikle tartışma metinlerinde güçlü bir *sav* yapılandırılmayı sağlar (Graft ve Birkenstein). Bu noktada çalışmamızda, tartışma metinlerinde bağlaşıklık ögelerinin incelenme nedeni, bu ögelerin tartışma metninin temel yapı taşları olan *sav* ortaya koyma, *karşı savı* çürütme, *nedenleme* ya da *gerekçe sunma* ve *özetleme* basamaklarını yapılandırırken bu basamakların kendi içinde ve birbirleriyle olan bağlantılılığını sağlamaları, bu yolla asıl amacı ikna etmek olan tartışma metnini bağlaşıklık bir metin olarak kurgulanmasında önemli bir rol oynamalarıdır.

1.3. Konu Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Çalışma, tartışma metinlerinde bağlaşıklık türlerinden dilbilgisel bağlaşıklığa odaklandığından, bu bölümde öncelikle bu konuyla ilgili alanyazındaki çalışmalar ve sonuçları betimlenmiş, bağlaşıklığın sözlüksel ayağını ya da her iki türünü inceleyenler arasından dilbilgisel bağlaşıklığı içeren çalışmalar ve/ya bölümlere yer verilmiştir.

Dilbilgisel bağlaşıklık üzerine yapılan çalışmalarda genellikle bu türden bağlaşıklık öğelerinin tartışma metnindeki kullanım sıklığı, hangi türlerin baskın olarak yeğlendiği ve bu öğelerin rolü arasındaki ilişki üzerine odaklanılmıştır (Tsareva, Sanczyk).

Çalışmamızın da çıkış noktasını oluşturan Alarcon ve Morales'in çalışmalarında ise, üniversite öğrencilerinin oluşturdukları tartışma metinleri dilbilgisel bağlaşıklık öğeleri kapsamında çözümlenmiştir. Elde edilen veriler, öğrencilerin oluşturdukları tartışma metnlerinde belli yapıların belli işlevler doğrultusunda diğerlerine göre daha sıklıkla tercih edildiğini, bunun da tartışma metninin genel yapısıyla uyumlu olduğunu göstermiştir. Çözümlemeler sonucunda metinlerde en sık kullanılan yapının gönderim olduğu; bunu bağıntı öğeleri ve değiştirimin izlediği saptanmıştır. Metinlerde eksiltiye rastlanmaması bu türün sözlü söylemde daha sıklıkla tercih edildiği bilgisiyle açıklanmıştır (114). Yapılan niceliksel çözümler ışığında, belli bağlaşıklık türlerinin öğrencilerin tartışma metni üretme sürecini kolaylaştırdığı gözlemlenmiştir. Örneğin genişletme temel türünün alt türü olan eklemenin sıklıkla kullanımı (buna karşın, ama, ancak...) karşı sav oluşturmada etkin bir rol sergilemektedir. Metinlerdeki bu, şu gibi gösterim öğeleri de yeni bilgiyi önceki bilgiye bağlama işlevi yüklenmiştir. Belirli tanımlık the sıklıkla yeğlenen öğeler arasındadır. Bunun nedeni, öğrencinin okuyucuyla ortak bir alan oluşturma amacı ile ilişkilendirilmiştir. Çoğul kişi adları (biz, siz, onlar) yazarın bir grup adına tartıştığı ve ortaya atılan sorunun diğerlerini de içerdiği durumlarda yine okuyucuyla bir ortak alan oluşturma çabası ile açıklanmıştır. Bunun yanında, genelgeçer bilgi verildiğinde ya da ortak bir düşünce, inanç ifade edildiğinde de, çoğul kişi adları yeğlenmiştir. Aksine tekil kişi gönderimleri (ben, sen, o) ise, tartışmanın konusuyla ilgili kişisel yargı ve görüş ileri sürerken kullanılmıştır (125-126). Bağıntı öğelerine ilişkin olarak ise, Alarcon ve Morales, genişletme-ekleme alt-türünün veritabanlarında en sık rastlanan tür olduğunu gözlemlemişlerdir. Bunu, güçlendirme- nedensel-koşulsallar ve güçlendirme-tutum izlemektedir. Bu öğelerin kullanım sıklığı çalışmada öğrencilerin yazdıkları metnin türüyle ilişkilendirilmektedir. Araştırmacılara göre, sözü edildiği üzere öğrencilerin tartışma metni oluşturma sürecinde belli bağıntı öğeleri yardımcı olmaktadır. Özellikle de but (ama/ancak) ögesinin yoğun kullanımını öğrencilerin diğer öğelere ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadığına işaret ettiğini ileri sürmektedirler. Buna ek olarak, öğrencilerin yet ve however (henüz, buna karşın) gibi öğeleri de daha güçlü karşı sav oluşturmada kısmen de olsa kullanabildiklerini saptamışlardır (122-124).

Bu çalışmada da dilbilgisel bağlaşıklık öğelerinin tartışma metnindeki görünüşleri Alarcon ve Morales'in çalışmasından yola çıkılarak saptanmaya çalışılmış, çalışmanın sonucunda ulaşılan bulgular, temel alınan bu araştırmanın bulgularıyla karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

1.3.1. Türkçe Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Alanyazında Türkçede bağlaşıklık öğeleri üzerine yapılan incelemeler göz önünde bulundurulduğunda, karşımıza pek çok çalışma çıkmaktadır. Bunlar dilbilgisel bağlaşıklık öğelerini öyküler (örn. Güven; Gül; Balyemez; Elyıldırım; Balcı; Yılmaz ve Jahiç); öğrencilerin oluşturdukları açıklayıcı ve öyküleyici metinler (örn. Seçkin, Arslan ve Ergenç; Karatay; Karadeniz; Keklik ve Yılmaz; Coşkun) ve ders kitaplarındaki metinler (Güven, Bal ve Halat) üzerinden incelemiştir. Yapılan çalışmaların bulguları, incelenen metinlerde gönderim, bağıntı öğeleri ve eksiltinin daha sıklıkla yeğlendiğini; buna karşın değiştirimin en az sıklıkla kodlandığını göstermiştir. Bu çalışmalardan farklı olarak, hem Günay hem Uzun, Türkçenin eklememeli bir dil olmasını da göz önünde bulundurarak bağlaşıklık öğelerini kendi belirledikleri ölçütler üzerinden sınıflandırmışlardır.

Buraya kadar betimlenen çalışmalarda bağlaşıklık (ve bağdaşıklık) örüntülerinin genellikle öyküler ya da öğrenciler tarafından oluşturulmuş öyküleyici ve açıklayıcı metinler üzerinden çözümlendiği görülmüş; tartışma metinlerinde bağlaşıklığı inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bizim çalışmamız ise, sözü edilen çalışmalardan farklı olarak Türkçe tartışma metinlerine dayandırılmıştır.

2. Veritabanı ve Yöntem

Çalışmada veritabanı olarak *Uygun Durum Örnekleme* yöntemiyle belirlenen Kocaeli Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde okuyan 40 1. sınıf öğrencisinin 2016-2017 bahar dönemi Retorik dersi final sınavı kapsamında oluşturdukları Türkçe yazılmış tartışma metinleri seçilmiştir. Bu ders kapsamında öğrenciler, güz döneminde İngilizce tartışma metni oluşturmayı öğrenmiş olduklarından aynı beceriyi Türkçe tartışma metni için de gösterebilecekleri varsayımından hareket edilmiştir². Öğrencilerden konunun tanıtıldığı, sorunun ortaya konduğu, savın oluşturulduğu bir giriş paragrafı, gerekçelendirmelerin yapıldığı ikinci ve üçüncü gelişme paragrafları, karşı savın çürütüldüğü dördüncü paragraf ve sonuç olmak üzere toplam beş ana bölümden oluşan bir tartışma metni yazmaları istenmiştir. Metnin konusu son dönemde ülkemizde oldukça yaygın

² Bkz. Cummins'in Dillerarası Bağlılık ve Aktarım İlkesi

olarak tartışılan “Evlilik programları yayından kaldırılmalı mı?” sorusu kapsamında belirlenmiştir. Öğrencilerin söz konusu sorunun yanıtlanmasıyla oluşturmaları beklenen metinler için 3 saatlik sınav süresi belirlenmiştir. Alarcon ve Morales’in çalışması temel alınarak bu süre içerisinde öğrencilerden metinlerini 400-700 sözcükle³ sınırlandırılmaları istenmiştir. Bu sınırlama dikkate alındığında, çalışmanın veritabanını oluşturan 40 (el)yazılı tartışma metni öncelikle elektronik ortama aktarılmış, bu metinlerdeki sözcük sayıları hesaplanmış ve 23’ü değerlendirmeye alınmıştır; çünkü geriye kalan 17 metin, çalışmanın bulgularının genellenebilirliğinin sağlanması amacıyla belirlenen bu sözcük sayısı sınırının ya çok üstünde ya da çok altında kaldığı için bağlaşıklık öğelerinin oranını etkileyeceği düşünüldüğünden değerlendirmeye alınmamıştır. *İçerik Çözümlemesi* çerçevesinde, değerlendirmeye alınan metinlerdeki bağlaşıklık öğeleri her metin için ayrı olarak tek tek işaretlenmiş, bu öğelerin kullanım sıklıkları çalışmanın nihai hedefinin yorumlanması açısından önemli olduğundan, SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Science) programı kullanılarak aritmetik ortalama ve frekans/sıklık (N) değerleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalardan elde edilen sayısal değerlerin sonuçlarından, çalışmanın bulgularının yorumlanmasında yararlanılmış, tartışma metinlerindeki dilbilgisel bağlaşıklık örüntüleri, hem niteliksel hem de niceliksel bulgular ekseninde değerlendirilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle birinci araştırma sorumuz olan “*Veri tabanını oluşturan tartışma metinlerinde kullanılan dilbilgisel bağlaşıklık öğeleri nelerdir/hangileridir ve ne sıklıkla kullanılmıştır?*”ın yanıtını çizelge ve çizgeler üzerinden inceleyelim.

Çizelge 5. Dilbilgisel Bağlaşıklık Türlerinin Kullanım Sıklıkları ve Oranları

DB Türleri	Gönderim	Bağıntı Öğeleri	Değiştirim	Eksilti	Toplam DB
Sıklık (Frequency)	899	833	39	430	2201
Ortalama	4,0768	4,4874	1,8462	1,12	11,5304
Standart Sapma	1,98875	1,85214	,93298	,354	5,12787
Toplama göre yüzde	%40.84	%37.84	%1.77	%19.53	%100

³ A. Metinlerde iki boşluk arasındaki her birim *sözcük* olarak kabul edilmiş; dolayısıyla metinlerdeki sözcük sayıları *ortografik (yazımsal) sözcük* temelinde saptanmıştır. B. Öğrenciler Retorik dersi kapsamında daha önce yaklaşık beş tartışma metni oluşturduklarından, belirli sürede ve belirli sözcük sayısı sınırına göre yazmayı deneyimlemişlerdir.

İncelenen tartışma metinlerinde dilbilgisel bağlaşıklık, %40.84 oranında gönderim ögeleri; %37.84 oranında bağıntı ögeleri; %19.53 oranında eksilti ve %1.77 oranında ise değiştirim ile sağlanmaktadır.

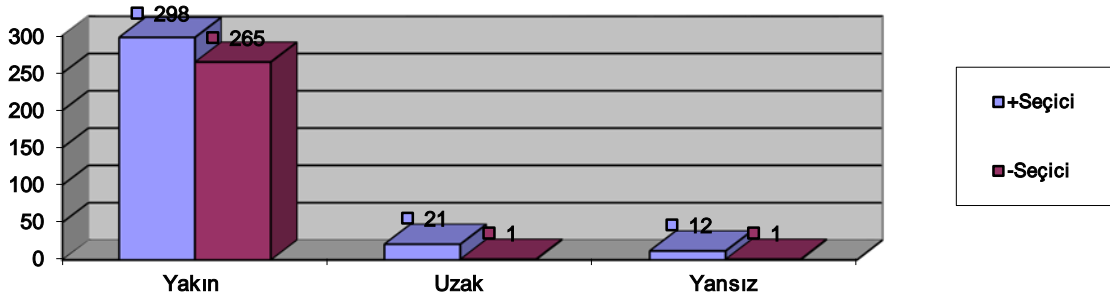
Bu temel türlerden gönderim ögelerinin kendi içindeki dağılımına bakarsak, incelenen 23 metinde 139 adet kişi, 598 adet gösterim, 162 adet ise karşılaştırma türünden toplam 899 adet gönderim ögesine rastlanmıştır.

Çizelge 6. Gönderim Türlerinin Alt-türlerine Göre Dağılımı

Gönderim Türleri			Toplam	%
Kişi	Varoluşsal	Baş	121	13.5
	İyelik	Niteleyici	18	2
Gösterim	Seçici	Niteleyici	309	34.4
		Eklenti	22	2,4
	Seçici Olmayan	-	267	29.7
Karşılaştırma	Genel	Sıfat	67	7,5
		Belirteç	34	3,8
	Özel	Sıfat	31	3,4
		Belirteç	30	3,3

Yukarıdaki Çizelge'ye göre, en sıklıkla kodlanan gönderim türü %66.5 oranıyla gösterimdir. Bunu karşılaştırma (%18) ve kişi ögeleri (%15.5) izlemektedir. Çalışmanın kuramsal artalanında da ayrıntılarıyla sözü edildiği gibi, gösterim gönderimleri kendi içerisinde ayrı ulamlaştırılmaktadır. Buna göre yapılan çözümlenmelerde ise 598 adet gösterim ögesinden yakınlık ulamı altında seçici olmayan ve niteleyici özellikli seçici ögelerin sıklığı, diğer ulamlara (uzak ve yansız) oranla oldukça fazladır. Aşağıdaki çizge de bu bulguyu net bir biçimde göstermektedir:

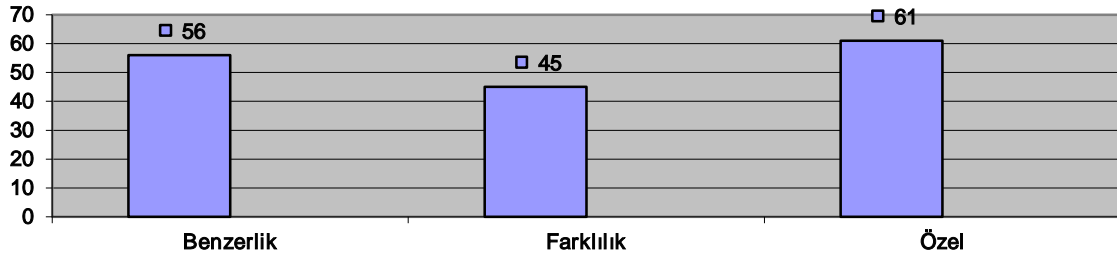
Çizge 5. Gösterim Gönderimlerinin Mesafe Ulamına Göre Dağılımı

Veritabanında ikinci en sıklıkla olduğu saptanan ancak kişi gönderimlerinin kodlanma sıklığına çok yakın düzeyde görülen gönderim türü, karşılaştırma gönderimleridir.

Karşılaştırma gönderimlerinin türleri 162 kullanım sıklığıyla (genel/ benzerlik, genel/farklılık ve özel), tartışma metinlerinde bağlaşıklık oluşturulmasına neredeyse eşit düzeyde katkı sağlamakta, aşağıdaki çizgede de görüldüğü gibi aralarında anlamlı bir dağılım farkı bulunmamaktadır. Ne var ki benzerlik ve farklılık ulamları genel karşılaştırma başlığı altında değerlendirildiğinde, ortaya çıkan sonuç elbette bu ulamın incelenen metinlerde özel karşılaştırma ulamından daha sıklıkla yer aldığı yönündedir.

Çizge 6. Karşılaştırma Gönderimlerinin Genel/Özel Ulamına Göre Dağılımı

Kişi gönderimleri, incelenen tartışma metinlerinde en az sıklıkla rastlanan gönderim türüdür; ancak bu türün karşılaştırma türünden sayısal olarak anlamlı bir sıklık farkı göstermediği söylenmelidir. Kişi gönderimi ve türlerinin dağılımı aşağıdaki gibidir:

Çizelge 7. Kişi Gönderimlerinin Dağılımları

Kişi Gönderimleri	Varoluşsal-Baş-Ad/Adıl	İyelik-Niteleyici-Belirleyici	Toplam
1. tekil	9	3	12
2. tekil	-	-	-
3. tekil	6	1	7
1. çoğul	19	3	22
2. çoğul	1	-	1
3. çoğul	26	3	29
Genelleştirilmiş kişi	60	8	68
TOPLAM	121	18	139

Çizelge (7)'den elde edilen verilere göre, en sıklıkla kullanılan kişi gönderimi türü 68 adetle genelleştirilmiş kişidir. Bunu 29 adetle 3. çoğul kişi, 22 adetle 1. çoğul kişi ve 12 adetle 1. tekil kişi gönderimleri izlemektedir.

Gönderim ögelerinden sonra dilbilgisel bağlaşıklığın sağlanmasında %37.84 oranıyla en sıklıkla başvurulan ikinci tür bağıntı ögeleridir. Çizelge (8)'da bağıntı ögelerinin alt-türlerine göre kullanım sıklıkları ve yüzdeleri yer almaktadır.

Çizelge 8. Bağıntı Ögelerinin Alt-türlere Dağılımı

Bağıntı Öğeleri Türleri	Alt-türler	Toplam	Yüzde
Ayrıntılandırma	eşleme	45	5.4
	açıklama	25	3.0
Genişletme	ekleme	297	35.7
	değişim	48	5.8
Güçlendirme	zamansal	135	16.2
	tutum	120	14.4
	neden-koşulsal	139	16.7
	durum	24	2.9

Veritabanında rastlanan toplam bağıntı ögesi göz önünde bulundurulduğunda, güçlendirme %50.2, genişletme %41.5 ve son olarak ayrıntılandırma ise %8.4 oranında yeğlenmiştir. Veritabanında en sık rastlanılan bağıntı ögesi ulamı olarak güçlendirme temel ulamı altında nedensel-koşulsal 139 adet, zamansal ögeler ise 135 adet kullanılmıştır. Yani, bu iki alt tür öğrenciler tarafından neredeyse eşit oranda yeğlenmiştir. Genişletme ulamına gelince, ekleme alt-türünün 297 adetle temel türünden bağımsız değerlendirildiğinde en yoğun olarak kullanılan tür olduğu görülmektedir. Bunun dışında, metinlerde en az rastlanan alt türler, 24 adetle durum ve 25 adetle açıklama türleridir.

Çizelge 9. Eksiltinin Kullanım Sıklıkları ve Oranları

Eksilti Türleri	Sıklık	%
Ada Dayalı	382	88.8
Eyleme Dayalı	44	10.2
Tümceye Dayalı	4	0,9

Eksilti öğelerinden ada dayalı olanlar %88.8, eyleme dayalı olanlar %10.2 ve tümceye dayalı olanlar %0.9 oranında yer almaktadır. Buradan ada dayalı eksiltelerin diğerlerine kıyasla yüksek oranda tercih edildiği görülebilir.

Veritabanımızda %1.77 oranıyla en az sıklıkla rastlanan dilbilgisel bağlaşıklık türü olan değiştirim sırasıyla ad, tümce ve eylem düzlemlerinde gerçekleştirilmiştir. Çizelge (10)'da değiştirim öğelerinin dağılımı görülmektedir:

Çizelge 10. Değiştirim Öğelerinin Dağılımı

Değiştirim Türleri	Sıklık	%
Ada Dayalı	20	51.3
Eyleme Dayalı	5	12.8
Tümceye Dayalı	14	35.9

Buraya kadar üniversite öğrencilerinin oluşturdukları tartışma metinlerinde saptanan 2201 dilbilgisel bağlaşıklık ögesinin kullanım sıklıkları, türlerine göre dağılımları sayısal olarak çizelge ve çizgeler üzerinden sunulmuştur. Şimdi ise, çalışmanın ikinci araştırma sorusu olan “*yeğlenen dilbilgisel bağlaşıklık ögeleri ve bunların kullanım sıklıkları, alanyazında tanımlanan tartışma metni özellikleriyle ve çıkış noktamızı oluşturan Alarcon ve Morales’in çalışmasıyla uyum göstermekte midir?*” sorusunun yanıtını veritabanımızdan seçilen örnekler üzerinden tartışalım⁴.

Veritabanında en sık rastlanan gönderim türü yakınlık işaret eden gösterim gönderimleridir. Bu türden gönderimlerin fazla olmasının en önemli nedeni, yakınlık işaret eden gösterim gönderimlerinin metniçi/tümce(içi-arası) kurgusunda artgönderimsel ilişkinin sağlanmasına hizmet etme amacıdır (bkz. örn 7c). Ayrıca yakınlık gösteren ögeler metni oluşturan ile okur arasında ortak bilgi paylaşımına da gönderimde bulunma işlevi üstlenebilmekte, bu da yine neden bu türden ögelere sıklıkla rastlandığına yönelik bilgi verebilmektedir. Ne var ki bu gönderim türünün seçici olan ve olmayan türleri arasında anlamlı bir ayrımın olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır (+seçici % 36.8; -seçici olmayanlar %29.7); ancak seçici göstericiler metin içindeki bir göndermeyi doğrudan tanımladıklarından ve metinde önceden verilmiş bilgiyi yeni bilgiye bağlama işlevi üstlendiklerinden, tartışma metinlerinde 64 adetlik farkla da olsa daha sık tercih edilmeleri beklenen bir sonuçtur. Şimdi veritabanında rastlanmayan yansız/eklenti örneği dışında metinlerde en sıklıkla saptanan gönderim ögelerinden bazılarını örneklendirelim.

7) a. ...elbette bu gibi şeyler hem erkek hem kadın için önemlidir ancak *o* (yansız/niteleyici) *sahnedeki bu* (yakın/ niteleyici) bir koşulcasına gösteriliyor... (Metin 5)

b. ... *Orada* (uzak/eklenti)hep Platon'un mağara örneğini veririm... (Metin 1)

c. ...programlar oldu-bitti *şeklini* (yakın/seçici olmayan) yansıtıp *bunu* (yakın/seçici olmayan) normalize etme sürecini yaşıyorlar... (Metin 7)

d. ...elde edilen gelir, arz-talep ilişkisi bu tür programların kaldırılması yönünde bir sonuç doğurabilir ama bu noktada *şunu* (uzak/seçici olmayan) düşünmeliyiz... (Metin 9)

⁴ Çalışmanın bu bölümünde tartışma metinlerinde 'dilbilgisel bağlaşıklık'ın incelendiği çalışmamızdan elde edilen verilerden çıkarılan sonuçlar, temel aldığımız Alarcon ve Morales'in -buradan sonra ALMO- çalışmalarının sonuçlarıyla karşılaştırılarak tartışılmaktadır.

Şimdi karşılaştırma gönderimlerinin türlerini sıfat ve belirteç olmalarına göre veritabanından alınan tipik tümcelerle örneklendirelim (Farklılık/belirteç türünden bir örneğe rastlanmadığından, aşağıda yer almamaktadır):

- 8) a. ...*Böyle* (benzerlik/sıfat) kadınlar çıkarsa, istenen şeyler de o tip şeylermiş gibi gözüküyor...(Metin 21)
- b. ...toplum değerlerini hiçe sayarak evlilik kurumunun mantığını değiştirerek empoze edildiği de *aynı şekilde* (benzerlik/belirteç) görülebilir... (Metin 2)
- c. ...evliliğin yapısı *farklı* (farklılık/ sıfat) toplumlarda daha değişik olabilir... (Metin 20)
- d...Bu tür kurgusal programlar yerine *daha uygun* (özel/sıfat) programlar yapılabilir.... (Metin 1)
- e. ...hem yayın özgürlüğü tarafından dolayı hem de yaşlılara da yardım etmelerinden dolayı kapatılmaması *çok daha* (özel/belirteç) baskın duruyor... (Metin 11)

Veritabanında ikinci en sıklıkla olduğu saptanan ancak kişi gönderimlerinin kodlanma sıklığına çok yakın düzeyde görülen gönderim türü, karşılaştırma gönderimleridir. Karşılaştırma gönderimlerinin veritabanında gönderim öğeleri arasında ikinci sıklıkla (%18) kullanıldığı bulgusu tartışma metinlerini oluştururken öğrencilerin özellikle gerekçelendirme ve savı destekleme yani argüman bölümlerinde karşılaştırma yaparak ilişki kurmayı yeğledikleri biçiminde yorumlanabilir. Bu bulgu ALMO'nun bulgularından farklı görünmektedir. ALMO'nun çalışmalarında, karşılaştırma gönderimlerinin kullanım sıklığı diğer gönderim türlerine göre daha az çıkmış; ALMO ise bu durumu öğrencilerin fikir ve düşüncelerini kurgularken karşılaştırma ilişkisine ihtiyaç duymadıkları ya da (daha çok, az, diğer) dışında farklı öğelerle karşılaştırma yaptıkları biçiminde yorumlamıştır. Çizge (6)'da da sergilendiği üzere, benzerlik, farklılık ve özel karşılaştırma gönderimi türlerinin hem sıfat hem de belirteç biçiminde kullanımı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya koymamaktadır; ancak benzerlik ve farklılık ulamları Halliday ve Hasan çerçevesinde genel karşılaştırma altında değerlendirildiğinden, bizim çalışmamızda da bu karşılaştırma türünün (%11.3) özel karşılaştırmadan (%6.7) fazla kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bunun nedeni savların birbirleriyle benzer ve farklı yönlerinin belirtilmesiyle tartışma metinlerinin kurgulanmasının, derecelendirme birimleriyle kıyaslama yapmaya göre metin

oluşturucularına (burada öğrenciler) öznel yargıdan kaçınma alanı sağladığı öngörüsüyle açıklanabilir.

Gösterim gönderimleri arasında en az sıklıkla kodlanan ancak karşılaştırma gönderimlerinin dağılımından %2.5 farklılık gösteren bağlaşıklık ögesi kişi gönderimleridir. Kişi gönderimlerinden varoluşsal-baş-ad/adıl, iyelik-niteleyici-belirleyici kişi ögelerinden 103 adetle daha sık kullanılmıştır, dolayısıyla tartışma metinlerinde ögeler arasında aitlik ilişkisinden, savların ögelerin varlıksal değerleri üzerinden oluşturulduğu söylenebilir.

Yineleme ve artıkbilgiyi engellemek için adların yerine geçen ve (ön-art-dış) gönderimsel ilişkiyi kodlayan kişi gönderimleri, veritabanımızda sırasıyla genelleştirilmiş kişi ve 3. çoğul, 1. çoğul, 1.tekil adları olarak belirlenmiştir. Genelleştirilmiş kişinin (varoluşsal-baş-ad/adıl) yüksek oranda dilbilgisel bağlaşıklık ögesi olarak kullanıldığı bulgusu, yazar(lar)ın savlarını ortaya koyarken özgül kişi gönderimlerindense; genelliğe, rastgeleliğe, gelişigüzeğe gönderimde bulunduğu, bu yolla hem kendi hem de sözünü ettiği X kişisi açısından sorumluluktan kaçınma alanı oluşturduğu söylenebilir (örn. 9g). Ancak daha da önemlisi, genelleştirilmiş kişi ögelerinin metinde kurduğu gönderimsel ilişkilerdir. Diğer bir deyişle genelleştirilmiş kişi ögeleri hem artgönderim (34 adet), hem öngönderim (7 adet) hem de dışgönderime (27 adet) sahiptir:

- 13) a. ...peki bunların ne kadarı doğru diye hiç düşünüyor muyuz?
Başkalarının (genelleştirilmiş kişi- dışgönderim) yalanlarıyla kendimizi kandırdığımızın farkında olamıyoruz... (Metin 9)
- b. ...bu nedenle *birçok kişi* normalde evlenmeyi düşünmese de oraya çıkıyor. Zaten *kimileri* (genelleştirilmiş kişi-artgönderim) gerçekten evlenmek niyetiyle, *kimileri* meşhur olmak niyetiyle çıkıyor... (Metin 1)
- c.evliliğin *birisiyle* (genelleştirilmiş kişi-öngönderim) hayatını birleştirme ve *o kişiyle* beraber bir ömür geçirme fikrinden uzaklaşmasına yol açmaktadır... (Metin 19)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, genelleştirilmiş kişi ögelerinin kurduğu üçlü gönderim ilişkisi, kişi gönderimleri altında incelenen diğer ögelerde bulunmamaktadır, dolayısıyla tartışma metinlerinde genelleştirilmiş kişi kullanımının hem kaçınma hem de gönderimsel ilişkiler temelinde sıklıkla yer aldığı sonucuna ulaşılabilir. Zaten diğer kişi gönderim ilişkilerinin sıklık sırasına bakıldığında, neden 3. çoğulun ikinci sırada, 1.tekil ve 1. çoğulun bundan sonra yer

aldığı anlaşılacaktır: Burada göze çarpan yine 3.çoğul kişi gönderimin kurduğu ikili gönderim ilişkisidir. Bu gönderim türü metinde hem artgönderim (28 adet) hem de dışgönderim (1 adet) ilişkisi kurmaktadır; ancak diğer kişi gönderimleri metinde yer aldıkları sayılar kadar tek gönderim ilişkisi kurmaktadır: 1. tekil, 1. ve 2.çoğul dışgönderim, 3.tekil artgönderim. Halliday ve Hasan'ın dışgönderim olarak etiketlediği 1. tekil ve 1.çoğul kişi gönderimlerinin üçüncü sıklıkta kodlanan kişi gönderimleri olmaları da, tartışma metinlerinin dilbilgisel bağlaşıklık kurgusu düşünüldüğünde şaşırtıcı değildir; çünkü bu türden ögeler metinde kişisel görüş sunma amacına hizmet etmektedir. Oysa ki ikisi arasındaki 10 adetlik sayısal farka dayanarak yazarın okurla kurduğu ortak bilgi paylaşımına yaptığı gönderimle, neden 1.çoğulun 1. tekilin önünde olduğu kanıtlanabilir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bağıntı ögeleri 833 adetle dilbilgisel bağlaşıklığın sağlanmasında en sıklıkla başvurulan ikinci tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu önemli saptamadan sonraki en temel bulgu, incelenen metinlerde güçlendirme temel türünün 418 adetle en sıklıkla kodlanan bağıntı ögeleri olmasıdır. Metinlerde zamansal ilişkiyi kodlamak ve akışı sağlamak adına özellikle zamansal ve nedensellik ilişkilerini kurgulayan neden-koşulsal alt-türlerinin sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu yolla, öğrencilerin metnin tez bölümünde savlarını zaman içinde sıralamayı yeğledikleri bunu yaparken de savlar arasında neden sonuç ilişkilerini kurguladıkları söylenebilir.

Bağıntı ögeleri arasında ikinci sıklıkla rastlanan Genişletme ulamının alt türü olan eklemenin tartışma metinlerinde yüksek oranda (345 adet) kullanılmasının nedeni ise, bu ögelerin önceki bilgiye yeni bilgi eklemesi ve ilgili görüşün sürekliliğini sağlaması, dolayısıyla da sava yönelik ikna ediciliği artırma girişimiyle açıklanabilir. Ancak tartışma metinlerinin 1.2. bölümünde de sözünü ettiğimiz içeriksel özellikleri düşünüldüğünde, karşı sav oluşturmada karşıtlık ve olumsuzlama ilişkisi kuran ekleme alt türü içerisindeki çeliştirici ögelerin (yine de, buna karşın, aksine) ALMO'da olduğu gibi sıklıkla kullanılması beklenirken, bizim veritabanımızda bu ögeler en az düzeyde kullanım sıklığına sahiptir; ancak bunun nedeni dilbilgisel bağlaşıklık ögelerinin yeğlenmelerine göre açıklanamaz, çünkü öğrencilerden beklenen, metinlerini tartışma metin yapısının sadece bir paragrafını (3. prgf.) çürütme bölümüne ayırarak oluşturmalarıdır. Bu noktada yönergeler doğrultusunda tartışma metni yapılandırma yöntemi değiştirildiğinde, bu bulgunun değişeceği düşünülmektedir. Bağıntı ögelerinin dağılımı göz önünde bulundurulduğunda değinilmesi gereken bir başka bulgu da, güçlendirme (345

adet) ve genişletme (418 adet) temel türlerinin sayısal olarak birbirlerine çok yakın olmasıdır. Bu bulgu, öğrencilerin metni oluştururken zamansal ve nedensellik ilişkilerini kodlarken aynı zamanda tümcelerarası bağlantılılığı sağlayan ve önceden sözü edileni bir sonraki tümceye taşıyan ekleme ilişkisini de göz ardı etmediklerine işaret etmektedir. Ayrıntılandırma temel türünün ve alt türlerinin (eşleme ve açıklama) az kullanılması ise, öğrencilerin tartışma metni oluştururken ayrıntılı bilgi vermektan kaçındıkları ve bu bağlamda ileri sürülen savı gerekçelendirme aşamasını istenilen düzeyde gerçekleştiremedikleri biçiminde yorumlanabilir. Bir başka deyişle, öğrenciler savlarını örneklendirme ve sonuca bağlama konusunda ve sundukları bilgiyi özetlemede yetersiz öge kullanmışlardır. Bu durum, tartışma metinlerinin ana bölümlerinden biri olan sonuç bölümünün yeterince kurgulanamamasının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bağıntı ögelerini tartışma metinlerinde yer aldıkları biçimleriyle örneklendirmek gerekirse;

10) a. ... *ilk olarak* (güçlendirme-zamansal) evlilik programları geniş bir izleyici kitlesine sahiptir...(Metin 23)

b. ... işte tam da *bu yüzden* (güçlendirme-nedensel-koşulsal) bu tür programlar en kısa sürede kapatılmalıdır... (Metin 7)

c. ... izleyici kitlesi geniş olmasına *rağmen*, (genişletme-ekleme) evlilik programları yayından kaldırılmalıdır... (Metin 10)

d. ... elektrik almadım tarzı komik bahanelerle insanlar rencide ediliyor *ve* (genişletme-ekleme) komik duruma düşüyor... (Metin 10)

e. ... *Bahsedildiği üzere* (ayrıntılandırma - eşleme) evlilik programlarının varlığı son zamanlarda en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir... (Metin 14)

f. ... *Öbür yandan* (güçlendirme - durum) kaldırılmamalı diyen insanlar bu programlar sayesinde insanların iş sahibi olması ve genç insanlar için ...(Metin 4)

g. ...*Bunun gibi* (güçlendirme-tutum) birçok örnek bulundurmasının yanı sıra birçok seviyesiz ve saygısız cümleler de sarf ediliyor... (Metin 5)

h. ...ayrıca bu programlar 3-4 saat boyunca izleyene hiçbirşey kazandırmıyor tabi biraz salya ve belki biraz da gözyaşı dışında. *Bunun yerine* (genişletme-değişim) izleyiciler bir kitap kapağı açsa veya biraz egzersiz yapsa çok daha faydalı olabilirdi...(Metin 15)

i. ...*Sonuç olarak*, (ayrıntılılandırma-açıklama) yapılan gözlemler ve yukarıda belirttiğim sebepler sonucunda, evlilik programlarına şu an için güvensizliğin hakim olduğu.... (Metin 7)

(10a-i)'de örneklenen bağıntı ögelerinden sonra en sık kullanılan dilbilgisel bağlaşıklık türü eksiltidir. Eksilti, çalışmamızda üçüncü sıklık sırasında yer almaktadır. Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, ALMO'nun çalışmasında eksilti ögesine rastlanmamıştır. Bizim çalışmamızda ise 2201 dilbilgisel bağlaşıklık ögesinden 430'u yani %19.53'i eksiltidir. Bulduğu metinde tutumluluk işlevi üstlenen eksilti ögelerinden %88.8 oranında en sıklıkla kullanılanı ad düzleminde gerçekleştirilenlerdir. Eylem (%10.2) ve tümce (%0.9) düzlemlerindeki eksiltilerin ad düzlemindekilere oranla az rastlanması olağandır; çünkü bir 'tartışma'nın olmazsa olmazı 'eylemler' ve 'önergelerin kodlandığı tümceler'dir. Bu ögelerin metinden eksiltilmesi, tartışma metinlerinde ortaya konan sav ve karşı savların savunulurluğunu etkisiz hale getirir. Ayrıca ada dayalı eksiltelerin diğerlerinden daha fazla olması, (i) öğrencilerin belli sözcük sayısı ile sınırlandırılmış olmalarından, (ii) adların diğer birimlere kıyasla bağlamdan daha kolay çıkarılabilmelerinden ve (iii) kimi (örn. ben, bizim) ad(ıl)ların örtükleştirilmesini sağlama girişimlerinden kaynaklanabilir. Aşağıdaki örnekler eksilti kullanımının tartışma metinlerimizdeki görünümünü sergilemektedir:

11) a. ...programın içeriğini konuya uygun bulanların oranı %15 iken, katılımcıların yüzde 100'ü evlilik programlarına çıkmayı düşünmediğini Ø (eyleme dayalı), yüzde %5'i ise bu programla evlenenlerin uzun süreli bir mutluluk yakalayamayacağını ifade ediyor... (Metin 12)

b. ...sokakta birinin öpüşmesi bana göre ahlaksızlık değilken; başka birine göre Ø (tümceye dayalı) çok büyük bir ahlaksızlık olabilir... (Metin 11)

c. ...popüler kültürün getirdiği medya, ekonomik açıdan okur ve izleyici sayısını arttırmak için her yolu deniyor ve Ø (ada dayalı) başarılı da oluyor... (Metin 21)

Veritabanından elde edilen verilere göre en az oranda (%1.77) kullanılan deyiştirimdir. Veritabanımızdaki deyiştirim ögelerini örneklendirecek olursak;

12) a. ... Aile, elektrik üzerine *değil* (eyleme dayalı); adalet, sevgi, saygı üzerine kurulur... (Metin 1)

b. ... Origli bu konuyla ilgili *şöyle* (tümceye dayalı) demiştir:
“televizyon şovlarında dizilerde kişiler gerçek yüzlerini, kendi gerçekliklerini göstermezler”... (Metin 1)

c. ...bu tür programların kötü yanlarından *bir diğeri* (ada dayalı) de altyapı eksiklikleridir... (Metin 7)

Değiştirim kullanımının yaratacağı belirsizlik, tartışma metinlerinde ileri sürülen savı desteklemede eksikliğe yol açacağı için, bu ögenin incelenen metinlerde az rastlanılması beklenen bir durum olarak algılanabilir (ALMO 120). Bu türden dilbilgisel bağlaşıklık ögesi yerine, öğrencilerin içerik sözcüklerini yeğlemesi elbette beklenen bir durumdur.

4. Sonuç

Sonuç olarak Halliday ve Hasan, Halliday ve Matthiessen çerçevesinde Türkçe tartışma metinlerinde dilbilgisel bağlaşıklığın ortaya konmasını, bu bağlaşıklık öğelerinin kullanım sıklıklarını ve bunlar arasından en çok hangilerinin yeğlendiğini saptayarak tartışma metinlerinin özellikleriyle ilişkilendirilmesini hedefleyen ve çıkış noktası ALMO olan bu çalışmadan elde edilen veriler, yüksek oranda *gönderim* ve *bağıntı* öğelerinin kodlandığını göstermiştir. Bu sonuç, tartışma metinlerinin temel yapısıyla (*tez*, *argüman* ve *sonuç*) ve ALMO'nun bulgularıyla uyumlu görünmektedir. Yani, tartışma metinlerinin temel basamaklarını kurgularken başvurulan sav oluşturma, karşı savı çürütme, gerekçe sunma ve nedenleme birimleri bizim çalışmamızda da daha çok gönderim ve bağıntı öğeleriyle sağlanmıştır. Ancak bu çalışma ile bizimki arasındaki fark, ALMO'nun çalışmasında eksiltiye hiç rastlanmamış olmasıdır. ALMO bunu, araştırmalarını yazılı metinler üzerinden yapmış olmalarıyla açıklamaktadır. Ne var ki bizim çalışmamızda eksilti, değiştirimden % 17.76⁵ oranında sık kullanılmaktadır. Aradaki bu bulgu farklılığı Türkçenin *adıl-düşürme (pro-drop)* özelliğine sahip olmasıyla açıklanabilir. Yine de bu iki dilbilgisel bağlaşıklık ögesinin, gönderim ve bağıntı öğelerine oranla daha az kodlanmış olması bizim açımızdan çok da şaşırtıcı değildir. Bunun nedeni ALMO, Halliday ve Hasan ve Halliday ve Matthiessen ve Thompson'ın da sözünü ettiği gibi, özellikle sözlü metinlerin ve anlatı metinlerinin bir özelliği olarak karşımıza çıkan eksilti ve değiştirimin yazılı metinlerde diğer öğelere kıyasla daha az sıklıkla kodlanmış olması olağan görünmektedir; çünkü sözlü metinlerde konuşucuların *yüz yüzeliği* eksik kalan parçaların gerek duyulduğu takdirde tamamlanabilmesini

⁵ 3. Bölümdeki yüzdelik değerler, dört temel dilbilgisel bağlaşıklık ögesinin dağılımından söz ederken genel toplama (2201) göre, bu dört ögenin alt ulamlarından söz ederken ise, her temel ögenin kendi içerisindeki toplam sayısına göre oranlanmıştır.

ya da bir birimin yerine kullanılan başka bir birimin anlaşılmasında, anlaşılmayan ögeye açıklık getirilebilmesini olanaklı kılmaktadır.

Çalışma, belli sözcük sayısı çerçevesinde oluşturulmuş ve tek bir yapılandırma yöntemiyle yani, tezin sunulduğu giriş bölümü ardından yazarın kendi savını destekleyen gerekçelerin verildiği ve karşı görüşün çürütüldüğü gelişme bölümleri ve sonucun özetlendiği sonuç bölümü biçiminde yazılmış tartışma metinleriyle sınırlıdır⁶. Dolayısıyla bundan sonra yapılacak çalışmalar farklı yapılandırma yöntemleriyle oluşturulmuş daha uzun tartışma metinleri üzerinde gerçekleştirilebilir ve burada elde edilen bulguların geçerliliği sınanabilir. Ayrıca bu çalışmanın kapsamı dışında tutulan sözlüksel bağlaşıklık, tartışma metinlerinden oluşan veritabanı üzerinde incelenebilir ve bağlaşıklığa ilişkin genel bir yargıya varılabilir. Bunun yanı sıra, çalışmamız dilbilgisel bağlaşıklık öğelerini yalnızca betimlemeyi amaçladığından, bundan sonraki çalışmalarda bu öğeler işlevsel açıdan incelenip yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan. *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi (Ana Çizgileriyle)*. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1987.
- Alarcon, Josephine. B. ve Katrina Ninfa S. Morales. "Grammatical Cohesion in Students' Argumentative Essay." *Journal of English and Literature* 2.5 (2011): 114-127.
- Axelrod, Rise B. ve Charles R. Cooper. *The St. Martin's Guide to Writing*. New York: St. Martin's, 1988.
- Balcı, Hülya Aşkın. "Metindilbilim Açısından Bir Çözümleme." *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21.2 (2006): 191-204.
- Balyemez, Sedat. "Bağlaşıklık ve Dede Korkut Hikayeleri'nde Bağlaşıklık Görünümleri." *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 5.4 (2010): 132-173.
- Can, Hüseyin. *An Analysis of Freshman Year University Students' Argumentative Essays*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- Cornish, Francis. "Discourse Anaphora." *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Ed. Keith Brown. 2. baskı. Oxford: Elsevier, 2006. 631-638.

⁶ Diğer yapılandırma yöntemleri için bkz. Smalley, Ruetten ve Kozyrev (2000).

- Coşkun, Eyyüp. "Türk ve Göçmen Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarında Metin Bağdaşıklığı." *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 11.2 (2011): 881-889.
- Coşkun, Eyyüp ve Esra Nur Tiryaki. "Üniversite Öğrencilerinin Tartışmacı Metin Yapısını Oluşturmadaki Sorunları." *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (2013): 101-141.
- De Beaugrande, Robert. A. ve Wolfgang U. Dressler. *Introduction to Text Linguistics*. London and New York: Longman, 1981.
- Dilidüzgün, Şermin. *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Elyıldırım, Selma. "Ömer Seyfettin Öykülerinde Artgönderim Kullanımı". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36 (2008): 121-146.
- Göksel, Aslı ve Celia Kerslake. *Turkish: A Comprehensive Grammar*. London: Routledge, 2005.
- Graft, Gerald ve Cathy Birkenstein. *They Say/I Say: The Moves That Matter in Academic Writing*. New York: W.W. Norton and Company, 2006.
- Gül, Meltem. "Sait Faik Abasıyanık'ın *Semaver* Adlı Hikayesinde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri." *JASSS* 31 (2015):135-148.
- Günay, Doğan. *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual, 2007.
- Güven, Ahmet Zeki. "Mustafa Kutlu'nun Hikayelerinde Bağdaşıklık ve Tutarlılık." *IJLA* 2.4 (2014): 599-609.
- Güven, Ahmet Zeki, Mazhar Bal ve Sercan Halat. "5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi." *Journal of Theory and Practice in Education* 10.3 (2014): 739-763.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood ve Ruqaiya Hasan. *Cohesion in English*. London: Longman, 1976.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood ve C. M. I. M Mathiessen. *An Introduction to Functional Grammar*. 4. Baskı. London: Routledge, 2014.
- Ho, Vu Le. *Non-native Argumentative Writing by Vietnamese Learners of English: A Contrastive Study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Georgetown Üniversitesi, Washington DC, 2011.
- Huang, Yan. *Anaphora: A Cross-Linguistic Study*. Oxford: Oxford University, 2000.

- Karadeniz, Abdülkerim. "Metindilbilim Temelli Metin Çözümlemesinin Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma ve Tutarlı Metin Oluşturma Becerilerine Etkisi." *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11.1 (2015): 1-17.
- Karatay, Halit. "Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma Düzeyi İle Tutarlı Metin Yazma Arasındaki İlişki." *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7.13 (2010): 373-385.
- Keklik, Saadettin ve Ömer Yılmaz. "11. Sınıf Öğrencilerine Ait Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık Ve Tutarlılık Açısından İncelenmesi." *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6.4 (2013): 139-517.
- Kennedy, Christopher. "Ellipsis and Syntactic Representation." *The Syntax-Semantics Interface: Interpreting Structure*. Eds. Kerstin Schwabe ve Suzanne Winkler. Amsterdam: Benjamin, 2003.
- Kentworthy, Joanne. *Language in Action: An Introduction to Modern Linguistics*. London: Longman, 1991.
- Lee, Sook Hee. *The Use of Interpersonal Resources in Argumentative/Persuasive Essays By East-Asian ESL and Australian Tertiary Students*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sydney Üniversitesi, Australia, 2006.
- McCarthy, Micheal. *Discourse Analysis for Language Teachers*. Cambridge University, 1991.
- Onursal, İrem. "Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık." *Günümüz Dilbilim çalışmaları*. Eds. Ayşe Kiran, Ece Korkut ve Suna Ağildere. Ankara: Multilingual, 2003.121-133.
- Özhan, Didem. *A Comparative Analysis on The Use of But, However and Although in The University Students' Argumentative Essays: A Corpus-Based Study on Turkish Learners of English and American Native Speakers*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2012.
- Sanczyk, Anna. *Investigating Argumentative Essays of English Undergraduates Studying in Poland As Regards Their Use of Cohesive Devices*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Oslo Üniversitesi. Oslo, 2010.
- Seçkin, Pelin, Nazmi Arslan ve Selma Ergenç. "Bağdaşıklık ve Tutarlılık Bakımından Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri." *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 3.1 (2014): 340-353.

- Smalley, L. Regina, Mary K. Ruetten ve Joann Kozyrev. *Refining Composition Skills Rhetoric& Grammar*. 5. Baskı. USA: Heinle &Heinle, 2000.
- Thompson, Geoff. *Introducing Functional Grammar*. Liverpool: Hodder Education, 2004.
- Tsareva, Anastasia. *Grammatical Cohesion in Argumentative Essays by Norwegianand Russian Learners*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Oslo Üniversitesi. Oslo, 2010.
- Uzun, Leylâ. *Orhun Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*. Ankara: Simurg, 1995.
- Yılmaz, Engin ve Nadira Jahiç. “Vire” Hikayesi Üzerine Metindilbilimsel Bir İnceleme”. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 15 (2008): 30-41.